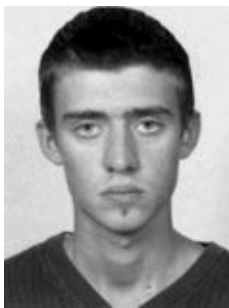

УДК 821.161.2.09+94(438)"18"

Богдан Гавеля,
викладач кафедри театральних мистецтв
Інституту екранних мистецтв ім. Івана Миколайчука

Тарас Шевченко і польський національно-визвольний рух XIX століття

Дослідження суспільно-політичних поглядів Тараса Шевченка як прогресивного культурного діяча XIX століття є актуальною проблемою сьогодення. Беззаперечний вплив Великого Кобзаря на культурно-національну та політичну самоідентифікацію українців як слов'янського народу, адаптацію їх до ідеї власної самостійності. Автором статті виявлено вплив культурних набань Тараса Шевченка на розвиток польської культури.

Ключові слова: культурні надбання, суспільно-політичні погляди Тараса Шевченка, польський національно-визвольний рух XIX століття, культурні процеси на українських землях.

Актуальною проблемою сьогодення є суспільно-політичні погляди Тараса Шевченка в контексті польського національно-визвольного руху XIX ст. Нова українська інтелігенція ідеологічно та емоційно підтримала ідеї європейських революцій та національно-визвольних рухів.

Об'єктом дослідження пропонованої статті є культурні надбання Великого Кобзаря як представника нової української інтелігенції.

Предметом — його суспільно-політичні погляди та культурні надбання в контексті польського національно-визвольного руху XIX ст.

Мета публікації полягає в дослідженні передових суспільно-політичних поглядів нашого уславленого земляка як прогресивного культурного діяча XIX ст.

Завдання:

— здійснити аналіз джерел, які висвітлюють особливості суспільно-політичних поглядів Т. Шевченка;

— визначити основні етапи їхнього становлення у розрізі аналізованої проблеми;

— виявити вплив культурних надбань Великого Кобзаря на розвиток польської культури.

У міфологічному просторі культури у другій половині XIX ст. з'являється культ народного героя-визволителя. Образ Т. Шевченка виступає як сакральний символ України, як взірць розумної, вільної та жертвовної людини, котра любить Бога, власний народ та рідну землю.

Важливе значення у формуванні суспільно-політичних поглядів Тараса Шевченка відіграв недовгий віленський період його життя, який сприяв розширенню й зміцненню світогляду сміливої, допитливої, вільнодумної особистості й чимало дав для формування його художнього таланту. Саме тоді Тарас познайомився з привабливою дівчиною Дунею (Дзюня, повне ім'я — Ядвіга) Гусиковською — польською швачкою. Шевченко непогано володів польською мовою, якої навчився ще під час перебування на Батьківщині. Правобережна Україна тільки в кінці XVIII ст. увійшла до складу Росії, а тому польську мову продовжували використовувати в багатьох панських маєтках. Завдячуючи спілкуванню з Ядвігою Гусиковською, юний Шевченко значно удосконалив своє знання польської мови. Це дало йому змогу читати в оригіналі твори А. Міцкевича, які були на той час популярними серед передової слов'янської інтелігенції [1].

Кохання до Ядвіги, яка належала до іншого стану, справило надзвичайний вплив на його загнану, але глибоко сприйнятливую натуру й пробудило у нього відчуття власної гідності. Згодом він розповів І. Сошенкові: "Я в первый раз пришел тогда к мысли — отчего и нам, несчастным крепакам, не быть такими же людьми, как и прочие свободные сословия?" [12, с. 56]. Водночас дівчина, яка хотіла спілкуватися з Тарасом лише польською, вимагала від нього повністю відмовитися від української мови. Це було серйозне випробування для молодого і закоханого хлопця, який залишився відданим рідній мові та культурі.

Враження від університетського Вільно, повного студентської молоді, яка напередодні польського повстання була охоплена національно-визвольними ідеями, залишило яскравий відбиток у свідомості майбутнього поета. У Віленському університеті незадовго до цих подій вчився А. Міцкевич. Також у цьому навчальному закладі викладав історик, публіцист, ідеолог польського демократичного руху та учасник повстання Й. Лелевель, якого згодом згадає Шевченко у повісті "Художник" як видатного польського історика.

29 листопада 1830 р. почалося польське визвольне повстання. У Вільно майбутній письменник уперше став свідком революційних подій. Тут разом з Ядвігою Гусиковською він знайомиться з працями Й. Лелевеля, читає іншу визвольну літературу, в тому числі й розклезні в місті листівки, складені польською, російською та українською мовами. В одній з прокламацій писалося: "Стражающие в железных веригах самодержавия, согбенные под тяжким и постыдным игом рабства, восстаньте с нами россияне!.. Настало время освобождения страдающей России. Внемлите призывающему вас гласу двухсот тысяч вооруженных поляков, готовых жертвовать собою, чтобы искупить свободу и независимость" [9].

У дослідженні В. Щурата вказується на те, що існували прокламації зі зверненням до населення українською мовою: "Не будете уже знати ні асесорів, ні прикажчиків ваших, що то шкуру з вас луплять, а жінок та дівчат ваших позбавляють честі та віри, а вас гонять самих день по дню, що не знаєте ні свята, ні відпочинку, а тільки з канчуком стоять над вами, альбо в диби, альбо в гусака вас забивають, альбо січуть різкими так, що аж шкура від костей відлігає" [14, с. 71]. Події польського повстання дуже вплинули на фор-

мування суспільно-політичних поглядів Тараса Шевченка. У пам'яті оживали розповіді дідуся про Коліївщину, які згодом стануть рядками його "Гайдамаків". Не забулися й утиски, яких він зазнав у кріпацтві, поневолення його батьків, земляків, рідної землі.

Радість повернення в Україну в 1843 р. затьмарювалась всенародним горем, яке Шевченко побачив. Він розпрощався з юнацькими ідеалами, пройшов нелегкий шлях прозріння.

Невеликі три літа

.....
*Висушили чадом, димом
 Тії добрі сльози,
 Що лишилися з Катрусею
 В московській дорозі,
 Що молились з козаками
 В турецькій неволі.*

.....
*Не плачу й не співаю.
 А вию совою [13, с. 332—333].*

Великий Кобзар став народним генієм, який розгорнув на той час величезну літературну і політичну діяльність. Він перший в Україні створив дійсно яскраву політичну поезію, яка відображала ненависть народу до гнобителів, сподівання і мрії поневоленого люду. Безсмертними її зразками стали вірші "Розрита могила", "Чигрине, Чигрине", а квінтесенцією — комедія "Сон". Коли 1845 р. Т. Шевченко знову приїхав на свою Батьківщину, його поезія була вже відома широким верствам простого українського народу, а також передовій інтелігенції.

Національні, культурні, суспільно-політичні думки та творчі змагання найвизначніших українських письменників і діячів культури у середині XIX ст. знайшли своє відображення в ідеях Кирило-Мефодіївського братства, або точніше Братства святих Кирила й Мефодія, сповідуваних М. Костомаровим, Т. Шевченком, П. Кулішем, М. Гулаком, В. Білозерським, О. Марковичем, М. Савичем. Саме вони й створили у грудні 1845 — січні 1846 р. у Києві Кирило-Мефодіївське товариство, виразно українське, національне, культурно-політичне за духом і суттю. Діяльність братчиків стала найважливішою подією в історії українського відродження.

Слід зазначити, що до моменту створення Кирило-Мефодіївського братства українська література не носила виразного національно-державного характеру. Хоча наприкінці XVIII ст. та у перших чотирьох десятиліттях XIX ст. в Україні з'явилося чимало гарних і талановитих творів, у них не простежувалось чіткої думки про національно-державне відродження України. В найліпшому випадку тодішні письменники прославляли минуле України, українську мову, пісні, звичаї, природу або висловлювали своє обурення з приводу поневолення й пригноблення українського народу, передусім українського селянства.

Найважливіший програмний документ "Устав Слов'янського товариства Св. Кирила і Мефодія" було складено у травні 1846 р. Варто зауважити, що його програма поєднувала ідеї визволення України, відновлення її самостійності та боротьби за соціальну рівноправність, свободу слова, вірувань, друку. При цьому братчики вбачали провідну месіанську роль України в організації федерації слов'янських народів.

Основна ідея діяльності Кирило-Мефодіївського братства полягала не тільки у розвитку української народності, а й у створенні єдності серед усіх слов'янських народів. Протягом 14 місяців існування Товариства його члени підготували низку програмних положень. Найважливіші політичні

ідеї товариства знайшли своє відображення у творі М. Костомарова під назвою "Закон Божий (Книга Буття українського народу)". В ньому говорилося: "І встане Україна з своєї могили, і знову озветься до всіх братів своїх Слов'ян, і почують крик її, і встане Слов'янщина, і не позостанеться ні царя, ні царевича, ні графа, ні герцога, ні сіятельства, ні превосходительства, ні пана, ні боярина, ні кріпака, ні холопа — ні в Московщині, ні в Польщі, ні в Україні, ні в Чехії, ні в Сербії, ні в Болгарії. І Україна буде не підлеглою Речі Посполитої в союзі Слов'янським..." [6, с. 30]. Визвольні ідеї містилися в прокламаціях "Брати українці", "Брати великороси та поляки", котрі додавалися до "Книги буття українського народу" і призначалися для широкого розповсюдження серед народних мас [5, с. 33—34].

У цьому програмному документі М. Костомаров використовує ідеї А. Міцкевича як провідника польського національно-визвольного руху, в ньому багато співзвучного з твором відомого польського поета "Книга народу польського і польського паліgrimства" [7]. Водночас твір М. Костомарова відзначається оригінальністю і самобутністю, в ньому передається вільний дух українського козацтва. Центром ідейного навантаження програмних документів Кирило-Мефодіївського братства стали любов до України, до її історії та культури.

Члени Товариства бачили братерський обов'язок українців щодо інших народів у тому, щоб підняти пригноблені маси на боротьбу проти соціального та національного поневолення. Кирило-мефодіївці, як і багато інших прогресивних діячів і революціонерів того періоду, були переконані, що релігія може стати активною силою суспільного прогресу, якщо разом з освітою та культурою буде відкривати людям правду щодо миру, волі й рівності всіх людей. Братчики вірили в торжество такого суспільного ладу, в якому не буде гноблення людини людиною, де розкриються творчі сили простого народу, наступить мир і дружба між українцями та братами росіянами й поляками.

Діяльність членів Кирило-Мефодіївського товариства була першою спробою української інтелігенції перейти від суто культурницького до політичного етапу національного розвитку України. Ідея слов'янської федерації (конфедерації) була важливою складовою частиною українського національного процесу, оскільки, з огляду на неможливість існування України як незалежної держави, вона була найкращою перспективою для вільного розвитку української нації, а згодом і самостійної держави, її культивування в середовищі української спільноти сприяло формуванню культурно-національної й політичної самоідентифікації українців як слов'янського народу, надавало необхідну ідеологічну та емоційну підтримку національному рухові та сприяло процесу адаптації до ідеї власної самостійності.

Мова вважалася однією з головних національних ознак, а тому першочерговим завданням інтелігенції в процесі формування української нації були заходи щодо розширення сфери української мови, становлення літератури. Т. Шевченко, П. Куліш та інші обґрунтували історичну давність та самобутність української мови, створили перші варіанти українського літературного правопису.

Не випадково в соціально-політичній програмі Кирило-Мефодіївського товариства важливе місце займала ідея розповсюдження освіти серед простого народу. Як відомо, активну позицію у цьому зайняв Т. Шевченко. Він прагнув використовувати грамотність як зброю у боротьбі проти самодержавства і кріпосників. Геніальний український поет виступав за справжню демократію, прагнув до того, щоб кожний слов'янський народ отримав можливість творити свою державу і розвивати власну культуру.

Інтелекція Наддніпрянської України доклала значних зусиль, щоб увести українську мову в усі сфери суспільного життя: видання україномовних підручників, літературних творів, книг релігійного змісту та періодичних видань. Зусиллями нової української інтелекції, передвісником появи якої був Т. Шевченко, відбулося становлення української літературної мови як потужного інтегруючого чинника внутрішнього життя української спільноти.

Вбачаючи значну небезпеку в діяльності таємного товариства, що сприяло розповсюдженню вільнодумства, царський уряд вчинив сувору розправу з політично свідомими українцями. Водночас заснування Кирило-Мефодіївського братства принесла нам Шевченкове "Посланіє землякам", яке стало політичним заповітом українцям, що підносить прапор незалежної і самостійної України:

*А на оновленій землі
Врага не буде супостата,
А буде син і буде мати,
І будуть люди на землі* [13, с. 315—322].

У другій половині XIX ст. на хвилі лібералізації та модернізації суспільного життя поживався визвольний рух національних окраїн, у тому числі й в Україні. Як зазначають українські історики В. Литвин, В. Мордвінцев, А. Слюсаренко, у 1859 р. Петербурзькою колонією українців, що складалася з М. Костомарова, П. Куліша, В. Білозерського, Т. Шевченка та інших, було засновано "Громаду", яка розгорнула роботу по сприянню розвитку народної освіти, утвердженню української самосвідомості тощо [6, с. 352].

Петербурзькою "Громадою" у 1861 р. було засновано щомісячний журнал "Основа", який 22 місяці на своїх сторінках друкував праці М. Костомарова, П. Куліша, Т. Шевченка, Марка Вовчка, Л. Глібова, С. Руданського, П. Єфіменка, О. Лазаревського, М. Максимовича, Т. Рильського та багатьох інших діячів української культури. Охоронці державних устроїв Росії стали звинувачувати видання у сепаратизмі, націоналізмі та надмірному розхвалюванні української культури. Під тиском урядовців та великодержавників журнал у 1862 р. змушений був самоліквідуватися [4, с. 474].

Після смерті Миколи I у березні 1855 р. царем став його син Олександр II, з боку російського самодержавства до поляків було зроблено декілька прихильних жестів, серед яких скасування воєнного стану, амністування політичних в'язнів, призначення на місце померлого І. Паскевича поміркованішого намісника. Однак вони так і не дочекалися розширення автономії польського краю. Олександр II відповів місцевій аристократії, що єдиний шлях для поляків — це зближення з Росією у найкоротші терміни.

На таку пропозицію волелюбні поляки відповіли листопадовою політичною маніфестацією, яка пройшла у Варшаві у 1860 р. Упродовж наступного року в Польщі відбулося декілька таких маніфестацій та патріотичних демонстрацій. 8 квітня російськими військами була придушена акція протесту жителів Варшави, що призвело до загибелі більше сотні осіб. Жандарми виявляли потенційних учасників національно-визвольного руху, серед яких були представники польського та українського населення, й жорстоко розправлялися з ними.

У 1863 р. у Польщі почалося нове велике повстання, яке спровокувала поведінка окупаційного режиму Росії. Маючи негативний досвід поразки, поляки вирішили більше уваги приділити налагодженню зв'язків з іншими народами, які були пригнічені Російською імперією. Особлива увага приділялася порозумінню з українцями. Гаслом польського національно-визвольного повстання стає заклик "За нашу і за вашу свободу".

Повстання згодом переросло у партизанську війну. У березні повстанський уряд видає звернення до селянства, так звану "Золоту грамоту". Також було надруковано спеціального листа до братів русинів, який повстанці поширювали на Поділлі, Волині та інших правобережних українських землях. Згідно з цією відозвою кожен селянин без викупу міг отримати землю, мав право вживати в школі та суді рідну мову та отримав би досить широкі права та свободи.

У квітні 1863 р. у Києві, Василькові та на Волині з'являються партизанські загони, якими керував "Провінційний комітет на Русі", створений задалегідь. У Києві основні повстанські сили склалися зі студентів університету Святого Володимира. Багато українців не підтримали повстанців, переважною більшістю яких були польські шляхтичі. Водночас близько 400 українців було захоплено у полон і розстріляно за допомогу польському національно-визвольному рухові.

Неоднозначним було ставлення до повсталих поляків у середовищі української інтелекції. Один із польських студентів, Ю. Белін-Кенджицький, який на той час навчався у Києві, відтворив у своїх записках зміст суперечки, яка відбулася між Т. Шевченком та одним із українофілів за кілька років до польського національно-визвольного повстання 60-х рр. XIX ст.: "Послухай, — каже Шевченко, — хочеш будувати новий світ слов'янськими руками, а лякаєшся з поляками про це говорити. Так з ким же ти... будеш будувати? З нашими панями не поладиш". "Билися ми з поляками довго... — каже той чоловік у відповідь. — Билися, поки було за що, а нині і їх, і нас одна рука по голові гладить" [3]. З цієї розмови зрозуміло, що Тарас Григорович прагнув до співпраці з поляками, які були налаштовані виборювати свободу і незалежність власного народу.

Усвідомлюючи величезний вплив Т. Шевченка на українське суспільство, повсталі поляки використали його ім'я у своїй національній боротьбі, прагнучи залучити до неї насамперед українське селянство. В архівах зберігається відозва "Голос Шевченка із Сибіру", де дається вичерпна характеристика політичної та соціальної ситуації, в якій опинилися співвітчизники Великого Кобзаря. Це була неприкрита правда про те страшне становище, до якого довело українців російське самодержавство. У зверненні братів-українців закликають поєднатися з поляками у визвольній боротьбі проти іноземних загарбників. Якщо ж поляки не виправдають покладених на них сподівань, то українці мають розпочати самостійну боротьбу із несправедливою самодержавною владою:

*А нуть, брати Українці, що маєш робити?
И нам в Московській неволи трудно довше жити
Побратаймося з Ляхами, дайми собі руки
Поробым их старишинами, то нас визволят за муки
Трудно самым зрываться, ватажок не маєте
Бо мы темны, як зробітьи и сам не знаме
А як лях не схоче перший побрататьсь з нами
Вкинем, як жабу, звершы отдыхнем ночами.*

Тогочасне духівництво, наголошується у відозві, втрапило довіру українського народу через своє прагнення відстоювати лише власні станові інтереси:

*Брати, попіу стережится, бо то царски слуги
Як меж нами еден добры, то ледачи другы
А вчи они народ дурять, цари величают
То од него мають грошы, з Вас панищину мають
Мають вид царя указы, щоби Вас слидили
И брататьсь з ляхами, щоб Вам заборонили
Щоб Вам правди не казати, на зле наставляють
И о всех Ваших поступках цару вистку подавать.*

Цікавими є наступні рядки вірша, в яких підкреслюється вплив розпочатого поляками національно-визвольного руху XIX ст. на свідомість українського народу:

*Брати, возьмим в помощь Бога, знесемся за собою
Подоляки з Воляничями и Україною
Едним словом, едним духом вси соединитесь
И як дити одной мамы до себе горнитесь
Забудты вражду з ляхами, з ними с засучите,
Ляхи зачальи уже дело и Вы докините
Тогда нмыа в свити сыли, щоб Вас побидиты
Вырвимося з рук Москоуських, будем вильно жити*
(1863 р.) [2, арк. 99].

У наступному вірші "Про давню свободу" згадуються минулі часи й називаються причини, через які Україна втратила свою козацьку свободу:

*Горе тобі, Україно, щось Ти в руках Царя
Бо на тобі, Україно, тяжка Божя Кара
Колись була тид Ляхами, тось жила щасливо
Просвітала Козаками славна твоя нива...
Москали те все зробили, щоб Польшу забрати
Козака з ляхом сварити, стали им брехати...
И намовлялись з попами, чтобы ляхов губити
А тогда им з москалями добре буде жити
И полилась крови сила на всю Украину
И врагам пристылили лучшую годину.*
(1863 р.) [2, арк. 97].

На польських землях повстанський рух у цілому було розгромлено до вересня 1864 р., хоча окремі загони чинили спротив до початку 1865-го. Після поразки польського повстання навіть громадянський рух в Україні розглядався Російським самодержавством як польська інтрига.

Політика російського уряду, спрямована на посилення власного впливу в українських землях, викликала протидію політичних сил та станів суспільства, серед яких виникли різні погляди щодо можливості розв'язання такого життєво важливого для українського селянства питання, як земельне. У період польського національно-визвольного руху XIX ст. у середовищі романтично налаштованої української інтелігенції поширюються думка щодо необхідності проведення просвітницької діяльності серед широких народних мас.

У Польщі найвідомішими були дві трійки польських поетів-романтиків. До першої з них увійшли А. Міцкевич, Ю. Словацький та З. Красінський, до другої — Ю. Залеський, Я. Мальчевський та С. Гоцинський. Ю. Залеський був добре обізнаний з творчістю Тараса Шевченка, цікавився його біографією і залишив про це віршовані та щоденникові відгуки. Сам Юзеф брав участь у польському повстанні 1830—1831 рр., а після його поразки у 1832 р. емігрував до Франції [8, с. 95—102.]. У 1859—1861 рр. він спеціально зустрічався з Б. Залеським, Е. Желіговським і З. Сераковським, з якими Тарас Григорович познайомився під час заслання у Петербурзі, та Е. Желіговським, котрий листувався з Т. Шевченком і заочно товаришував з ним, щоб більше дізнатися про видатного українського поета і художника.

Цікавими є записи у щоденнику Ю. Залеського від 12 червня 1861 р., в яких він зафіксував, що дістав "Кобзар", виданий у Петербурзі 1860 р., і зранку з великим поспіхом засів за читання "українського співця". Після знайомства з цією книгою, польський поет захоплено відзначив: "Ці поезії наповнили моє серце невимовною насолодою. Нічого не важить, що він недбало обходить з нами, бо це був останній поет із панщанних селян, яким польська шляхта далася взнаки. У моїй душі так живо нагадалася Україна" [15, с. 67—68.].

Під впливом творчості Т. Шевченка та розповідей про нього польських засланих Ю. Залеський написав вірші по-

літичного змісту, присвячені українському поетові: "Тарас Шевченко (Історичне)" ("Taras Szewczenko (Historyczne)"), що лунав як відгук на Шевченкове побратимство з польськими засланими, та послання "До Шевченка, щодо його "Гайдамаків" ("Do Szewczenki, o jego Hajdamace") [17, с. 387]. Також польський поет написав вірш-подзвін із 12 катренів "Тарасова могила" ("Mogiła Tarasowa") [18, с. 159—164], у якому трактував себе й Шевченка як поетів-побратимів, творчість яких формувалася під впливом української народнопоетичної стихії.

У своєму коментарі до вірша "Тарасова могила" (1864) Ю. Залеський стисло подає біографічні відомості про українського поета, згадує його сирітську долю, неволю (кріпацтво) у молодих літах, вигнання та мучеництво у старшому віці. Шевченкові поеми він оцінює як "політичні тенденційні", в яких відсутнє пророче благоговіння та вищі християнські ідеали, особливо, що стосується "піднесення до апофеозу гайдамаччини" та "низької надмірної ненависті". Польський поет піддає критиці щирість християнських поглядів Великого Кобзаря. Однак чи має він осуджувати Т. Шевченка, якщо йому не довелося пережити тих страждань, які випали на долю Великого Кобзаря та всього українського народу? І. Франко з цього приводу слушно зауважив: "...Все-таки основна тенденція пісень Залеського остається однако-ва: Україна для Польщі!" [11, с. 28].

Приклад того, наскільки вплинули суспільно-політичні погляди та творчість Т. Шевченка на польську культуру XIX ст., є біографія П. Свенціцького — публіциста, поета, перекладача, видавця, палкого речника польсько-українського порозуміння, що виступав під різними псевдонімами: Павло Свій, Павло Стахурський, Зоріан Лозовський [16, с. 29—30]. Після поразки польського повстання 1863—1864 рр., учасником якого він був, П. Свенціцький змушений був емігрувати до Львова. Тут він приступив до видання власного часопису "Село" ("Siolo"), який пропагував ідеї польсько-українського єднання. П. Свенціцький звертається до поезії Т. Шевченка, якою захоплювався ще в студентські роки, й перекладає його твори. Саме завдяки йому польський читач ознайомився з Шевченковими поезіями "Кавказ", "Розрита могила", "Ой три шляхи широкі", "Чигрине, Чигрине", "Минають дні, минають ночі". Найкраще передається характер оригіналу в перекладеному ним вірші Шевченка "Садок вишневий коло хати".

За мотивами творчості Т. Шевченка П. Свенціцький пише власні твори українською мовою. В драмі "Катерина" ним збережено сюжет поеми українського поета. У своєму наступному сценічному творі — комедії "Міщанка" — Павлін особисто звертається до Шевченка. Цей твір є автобіографічним. У вірші "Споминок смерті Тараса Шевченка", який цензура не допустила до друку, прославляв життєвий і творчий шлях поета. Розгорнуту характеристику його творчості дав у нарисі з історії української літератури XX ст., в якому виражалися передові позиції середовища хлопоманів із Київського університету св. Володимира. Як представники передової української інтелігенції вони йшли в народ, до селян, поширювали освіту з "Кобзарем" Т. Шевченка в руках. Не залишає сумнівів, що польський видавець і поет П. Свенціцький ставився до Т. Шевченка з надзвичайною повагою, симпатією і турботою, як і до всього українського народу, його звичаїв, релігії і культури.

На основі аналізу джерел, які висвітлюють особливості суспільно-політичних поглядів Т. Шевченка, знайомства з його біографією та творчістю можна зробити *висновки*: суспільно-політична і культурна діяльність Великого Кобзаря значною мірою вплинула на культурні процеси в українських землях, позначилася на формуванні культурно-національної та політичної самоідентифікації українців як сло-

в'янського народу, сприяла піднесенню духовності та процесу адаптації українців до ідеї власної самостійності й вплинула на розвиток польської культури XIX ст.

Список використаної літератури

1. *Абрамівчос В. С.* Шевченко у Вільнюсі / *В. С. Абрамівчос* // Збірник праць ювілейної десятої наукової шевченківської конференції / Ін-т л-ри ім Т. Г. Шевченка. — К., 1962. — С. 223—224.
2. *Воззвание* "Голос Шевченка до братів своїх українцев воляняков и подолян" с призывом содействовать польскому восстанию. — НФ "Канцелярія київського, подільського і волинського генерал-губернатора". — Ф. № 442. — Оп. — № 369. — Од. зб. № 291. — Арк. 96—100.
3. *Гавриленко І.* Два польських повстання, два полтавці. Ч. 3. — Інтернет-видання Полтавщини. — Режим доступу: <http://litorpys.org.ua/shevchenko/bio02.htm>. — Назва з екрана.
4. *Гончарук П. С.* Історія України з найдавніших часів, до початку XX століття : курс лекцій / Петро Степанович Гончарук. — К. : Центр навч. л-ри, 2005. — 528 с.
5. *Костомаров М. І.* Закон Божий (Книга буття українського народу) / Микола Іванович Костомаров. — К. : Либідь, 1991. — 40 с.
6. *Литвин В. М.* Історія України / В. М. Литвин, В. М. Мордвінцев, А. Г. Слюсаренко. — К. : Знання-Прес, 2002. — С. 352.
7. *Мицкевич А.* Собрание сочинений : в 5 т. / Адам Мицкевич. — М. : Гослитиздат, 1948—1954 ; Сонеты / Адам Мицкевич. — Л. : Наука, 1976. — 343 с.
8. *Нахлік Є.* Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров у перцепції Юзефа-Богдана Залеського / Євген Нахлік // Проблеми Слов'янознавства / *Problemy Sloviaoznavstva*. — 2003. — Вип. 53. — С. 95—102.
9. *Попов П.* Революційні прокламації польських повстанців 1831 р. із згадкою про декабристів // Декабристи на Україні / за ред. Д. Багалія. — К., 1930. — Т. 2. — С. 139.
10. *Філософія польського романтизму: "Ідеальна людина" А. Міцкевича, "Конструкт народу" Ю. Словацького* : дис. ... канд. філософ. наук / Цимбалій Інна Петрівна. — К., 2009. — 183 арк.
11. *Франко І.* Юзеф Богдан Залеський / Іван Якович Франко // Зібрання творів : у 50 т. — К., 1980. — Т. 27. — С. 28—30.
12. *Чалый М. К.* Новые материалы для биографии Тараса Шевченка / М. К. Чалый // Воспоминания о Тарасе Шевченко / сост. и примеч. В. С. Бородина и Н. Н. Павлюка. — К., 1988. — С. 50—66.
13. *Шевченко Т. Г.* Кобзар: вперше із шоденником автора / Тарас Григорович Шевченко. — Х. : Книжковий клуб "Клуб сімейного дозвілля", 2013. — 960 с.
14. *Щурат В.* На досвітку нової доби / В. Щурат. — Львів : [б. в.], 1919. — 178 с.
15. *Korespondencja* Józefa Bohdana Zaleskiego. — Lwów, 1901. — Т. 3. — С. 67—68.
16. *Michalski T.* Współczesna umysłowość polska na Ukrainie / T. Michalski. — Kijów : Drukiem J. Wróblewskiego i T. Ozierowa, 1910. — С. 29—30.
17. *Tretiak J.* Bohdan Zaleski na tułactwie : życie i poezja na tle dziejów emigracji polskiej / J. Tretiak. — Kraków : Nakł. Akademii Umiejętności, 1914. — Cz. 2. — 463 s.
18. *Zaleski J. B.* Mogiła Tarasowa / Zaleski J. B. // *Wieszcze Oratorium w dumach a dumkach*. — Poznań, 1866. — С. 159—164.

Исследование общественно-политических взглядов Т. Шевченко как прогрессивного культурного деятеля XIX столетия является актуальной проблемой настоящего. Безусловно влияние великого Кобзаря на культурно-национальную и политическую самоидентификацию украинцев как славянского народа, адаптацию их к идее собственной самостоятельности. Автором статьи выявлено влияние культурного достояния Т. Г. Шевченко на развитие польской культуры.

Research of social and political views of T. G. Shevchenko as progressive cultural figure in 19th century is an ungrent problem nowadays. Implicit is influence of the great Kobzar on national cultural and political identity of Ukrainians as slavonic people, adapting them to their own ideas of independence. The author of the article found out the influence of cultural acquisitions of T. G. Shevchenko on the development of polish culture.

Надійшла в редакцію 26 квітня 2013 року